

Literarna interpretacija

Ur. Urška Perenič in Davor Dukić

UVODNIK

S tematskim blokom, ki nosi naslov Literarna interpretacija in v slovenščini prinaša razprave hrvaških literarnih zgodovinarjev in teoretikov, uresničujemo prvi del mednarodnega sodelovanja med uredništvoma *Slavistične revije* (Ljubljana) in *Umjetnosti riječi* (Zagreb), mednarodno priznane hrvaške literarnovedne revije, ki kontinuirano izhaja od leta 1957. Zamisel za sodelovanje hrvaških in slovenskih literarnih zgodovinarjev se je porodila oktobra 2019 na Humboldtovem simpoziju na zagrebški Univerzi ob priložnosti 250. obletnice rojstva Alexandra von Humboldta (1769–1859) v organizaciji kluba hrvaških humboldtovcev, med katerimi sta tudi kroatist, prof. dr. Davor Dukić, in hrvaški slovenist in južnoslovanski komparativist prof. dr. Zvonko Kovač. Ta je dal tudi pobudo za sodelovanje, ki sva jo urednika rada prevzela.

Literarno interpretacijo v tematskem bloku razumemo v širokem smislu in prvenstveno z metodološkega vidika, tj. kot razlaganje literarnih besedil z uporabo različnih metod literarnega raziskovanja. Namen je bil namreč, da bi literaturo oz. literarno komunikacijo osvetlili in razumeli skozi čim več perspektiv. Zato smo na eni strani želeli spodbuditi k obravnavi biografij literarnih ustvarjalcev, k pritegnitvi socialnih, političnih, duhovnozgodovinskih, kulturnih, psiholoških, diskurzivnih idr. razsežnosti literarne komunikacije. Na drugi strani pa smo želeli usmeriti pozornost na obravnavo (notranjih) oblikovno-strukturnih oz. formalnoestetskih, vrstno-žanrskih, slogovnih, retoričnih idr. značilnosti literature. Zaobiti nismo želeli niti razsežnosti procesov literarnega branja, ki so definirani v različnih smereh (kognitivno, psihološko, historično, sociološko, medkulturno, medijskotehnološko itd.), in njihove vloge pri interpretaciji literarnih besedil. Našteti vidiki oz. perspektive namreč ustrezajo razvojnemu loku v teoriji in metodologiji literarnega raziskovanja. In čeprav sta slovenska in hrvaška literarna veda imeli vsaka svoj specifičen razvoj, sta si v splošnem podobni v menjavi raziskovalnih paradigem.

Nabor hrvaških avtorjev in vsebina njihovih razprav sta naključna. To pomeni, da ne predstavljajo ne hrvaške literarne vede v celoti ne njenega *mainstreama*. Vendar si na podlagi našega vzorca, v tematskem bloku smo namreč želeli imeti razprave kakih 20 vodilnih hrvaških literarnih zgodovinarjev in teoretikov, vseeno upamo sklepati, da pri njih (še vedno) prevladuje poststrukturalistična orientacija. (Z ozirom na nabor razprav slovenskih literarnih zgodovinarjev, ki bodo izšle v okviru *Umjetnosti riječi*, pa naj na tem mestu samo namignemo, da so v slovenskem prostoru običajnejši empirični oz. kontekstualni pristopi k literaturi, kar pomeni, da razlike med slovensko in hrvaško literarno vedo niso zanemarljive.)

V to nas vsaj prepričuje nabor razprav v tej številki, ki so jih prispevali trije avtorji in štiri avtorice. Med njimi so kar štirje rusisti, en komparativist, en kroatist in ena južnoslavistka, kar daje slutiti na dominantno afiniteto rusistike do (literarne oz. kulturne)

teorije. Literarno interpretacijo razumejo različno. Tematski blok odpira najbolj teoretska izmed vseh razprav **Davida Šporerja** Struktura, igra in interpretacija – prispevek k historiatu koncepta »French Theory«, v kateri sooči modele interpretacije iz zgodnjih spisov Jacquesa Derridaja, ki so v njegovem pogledu ena ključnih točk za oblikovanje postmoderne literarne teorije. Šporer posebno pozornost posveti Derridajevemu predavanju v Baltimoru, v njegovih spisih iz 60. let 20. stoletja pa prepoznava skorajda »programsko« izražene značilnosti in potenciale »post-strukturalizma« in »postmoderne teorije«, ki se tedaj šele dobro nakazujeta. **Ivana Latković** z razpravo Postkritična praksa in interpretacija književnosti v luči metodološkega pluralizma (in eklekticizma) v sodobni literarni vedi in humanistiki polemizira in dialogizira s tezami angleške teoretičarke Rite Felski in postkritičnim pristopom k literaturi. Pri tem pa mora prav tako ugotoviti, da ne obstaja kaka vseobsegajoča interpretacija. Tudi postkritični pristop k literaturi namreč prej ugotavlja, kot pa rešuje obstoječe stanje v literarni vedi, čeprav je njegova vrednost v tem, da dialogizira z zakoreninjenimi obrazci mišljenja in po tej poti kliče po svežih, alternativnih rešitvah za interpretacijo. Sledijo razprave avtorjev **Zorana Tihomirovića**, **Jasmine Vojvodić** in **Ivane Peruško**, ki literarno interpretacijo razumejo v treh smereh in se preizkušajo v analizi in interpretaciji več literarnih besedil iz ruske književne tradicije. Z. Tihomirović pod vtisom prostorskega obrata v literarni vedi v razpravi z naslovom Analiza in interpretacija prostora v literarnem besedilu izhaja iz prostorskih kategorij. Poudarek je na naratološki analizi, saj ga zanimajo predvsem možnosti za analizo prostora v literarnem delu. V središče postavi novelo Antona Pavloviča Čehova *Oddelek št. 6*, kjer je prostor po eni strani bistvena sestavina fabule in v njej poseduje specifično funkcijo, po drugi strani pa je tudi umetniško sredstvo. Sklepa z mislijo o pomembnosti upoštevanja prostora, ki omogoča razširjeno oz. drugačno interpretacijo literarnega besedila. J. Vojvodić interpretacijo prvenstveno razume kot tekstualni pristop. V razpravi *Kriv je poljub* pa jo zasnuje ob romanu *Kdo je kriv?* ruskega avtorja A. I. Hercena. Izhaja iz poljuba kot kulturološke geste in erotema po Epštejnu. Minuciozno interpretira tri različne poljube v romanu. I. Peruško Vinkadijević interpretacijo razume na način prenosa literarne predloge v filmski in televizijski medij, tj. kot ekranizacije, ki pa enako kličejo po – interpretaciji. V razpravi z naslovom Filmska interpretacija in »filološka montaža« zdravniškega ciklusa Mihaila Bulgakova nadrobno interpretira ekranizacijo ruskega filma *Morfij A. Balabanova* in britansko serijo *A Young Doctor's Notebook*, ki izhajata iz del Bulgakova. Ne glede na različne scenarije filmska in televizijska priredba ohranita ta ali oni vidik Bulgakovove poetike. Tudi ko začneta izgubljeni povezave z izvirnikom in avtorjem na račun elementov transmutacije, transpozicije, komentarjev idr., še naprej kličeta po novih branjih in interpretacijah. Tematski blok zaokrožata dve razpravi. **Sanja Veršič** v razpravi Literarna komunikacija v kvantni paradigmi resničnosti in energijska dimenzija jezika pozornost posveča vprašanju energijskih dimenzij literarne komunikacije, pri čemer skuša pojasniti energijsko kvantno dinamiko, kakor se realizira med elementi triade avtor – delo – bralec. S tem pozornost preusmerja na literarno komunikacijo širše in pritegne tudi energijsko dinamiko kontekstualnega polja. V razpravi se dotika mnogoštevilnih avtorjev, od Humboldta prek ruskega kozmičnega filozofa Florenskega, Lotmana ter njegovega modela kulture in semiosfere do Umberta Eca. Energijske učinke obravnava v povezanosti s politično-ideološkimi konteksti, kamor

sodijo vprašanja rasne, socialne enakosti oz. diskriminacije (poglavje o jezikovni ozaveščenosti), posebej jo zanimajo kognitivno-energijske dimenzije jezika. **Davor Dukić** v razpravi Zanos in trpljenje Alije Đerzeleza, ki sega na področje literarne aksiologije, literarno interpretacijo razume v duhu aksiološke analize teksta. Taka analiza predpostavlja, da je mogoče objektivno določiti vrednostni naboj komponent tematskega sveta oz. prepričljivo dokazati, zakaj je takšno nalogo težko ali nemogoče izvesti. Znotrajbesedilne vrednosti pripovedne proze so hierarhično strukturirane (npr. pripovedovalčeva domena je praviloma boljša od domene likov, v aksiološkem smislu so velikega pomena vrednostni postopki, ki jih pripišemo kategoriji implicitnega avtorja). Ob primeru protagonista iz Potovanja *Alije Đerleza* Iva Andrića (1920) skuša razrešiti problem znotrajtekstualnega vrednotenja pripovedne proze. Prispevek vsebuje natančno izdelan protokol za analizo znotrajtekstualnega vrednotenja, ki poteka na treh ravneh (raven direktnega, indirektnega vrednotenja in vrednotenja, ki je v domeni implicitnega avtorja po W. Boothu), in ob številnih primerih prepričuje, da aksiološkega vidika pri interpretaciji literarnega teksta nikakor ni mogoče zanemariti.

Razprave hrvaških literarnih zgodovinarjev, ki so uglašene na temo literarne interpretacije, nas vnovič prepričujejo, da v literarni vedi ni (in najbrž nikoli ne bo) mogoče najti ene same »zveličavne« znanstvene metode, pač pa bo edino smiselno še naprej gojiti različne metode in pristope, interpretacije, razlage in tolmačenja tako literarnih besedil kot z njimi povezanih delovalnikov produkcije, distribucije in recepcije, od česar si seveda obetamo svežih literarnozgodovinskih spoznanj.

Že začetnik slovenske akademske literarne vede Ivan Prijatelj (1875–1937), ki je leta 1919 sicer utemeljeval pozitivistično metodo, je literarnovednega strokovnjaka postavil tako pred nalogo opisovanja razvoja leposlovnih ustvarjalcev z ozirom na poreklo, čas, prostor ustvarjanja, družbenozgodovinske (socialne, verske, filozofske idr.) dejavnike kakor pred nalogo »estetične cinitve literarne umetnine«. Pred vse te naloge smo kot literarni interpreti oz. razlagalci literarnih besedil brez vsakršnih dvomov postavljeni tudi danes.

Urška Perenič
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
urska.perenic@ff.uni-lj.si

Davor Dukić
Filozofska fakulteta Univerze v Zagrebu
ddukic@ffzg.hr